

УДК «377.4»: 37: [2 - 722]

*Ядвіга Дашиковська,
м. Стальова Воля*

ЗНАЧЕННЯ ВІЛЬНОГО ЧАСУ ДЛЯ ЛЮДИНИ В РОЗДУМАХ І ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІОАННА ПАВЛА ІІ

У статті автор аналізує проблему вільного часу в контексті вчення та педагогічної діяльності Папи Римського Іоанна Павла ІІ. Акцентується, що на сторінках своїх творів він розкрив багато важливих педагогічних проблем (свободи, любові, відповідальності, справедливості, Батьківщини, нації, демократії, культури тощо). Автор доходить висновку, що однією з умов ефективності праці Папа вбачав активні форми відпочинку (туризм, спорт, екскурсії, мандрівки, спілкування з

природою, людьми, творами мистецтва тощо), які відігравали важливу роль і в його житті. Виокремлюються такі погляди Папи на роль вільного часу: 1) вільний час – один із найважливіших людських прав і природна потреба організму; 2) вартісні види відпочинку об'єднують людей, ліквідовують антагонізми, викоринують стереотипи, дискримінацію, ворожнечу; 3) вільний час – спосіб оздоровлення, відновлення сил, урізноманітнення життя, внесення в нього радості, далекої від ліноців і розваг; 4) вільний час – велике багатство для розвитку людини, виховання та реалізації християнських цінностей.

Ключові слова: *Іоанн Павло II, вільний час, християнський вимір вільного часу, форми дозвілля, фундаментальні цінності (свобода, любов, відповідальність, справедливість), особистість.*

Порушення педагогічної проблеми вільного часу в контексті християнства, потребує посилання на Ісуса Христа і Його вчення, яке зберігається і поглиблюється Церквою. Безперечним є факт впливу християнства на історію виховання та педагогічну думку протягом останніх двох тисячоліть, що є предметом досліджень для істориків виховання та історії християнської педагогіки [23, с. 43].

Основу педагогіки становить виховання. Християнське виховання має величезну виховну систему, основу якої складає християнська релігія та аристотелівсько-томістська філософія. Тим не менш, у «виховній ідеології» існує чотири основних напрями: христоцентризм – пов'язаний із літургією; моралізм – пов'язаний із заповідями Христа; християнський гуманізм, який ґрунтується на діяльності в ім'я любові до Бога і ближніх; християнський персоналізм – пов'язаний з догматом про створення і відкуплення людини [20, с. 94-104].

На думку Г. Гроппо, християнське виховання, щоб уникнути абстрактності й антиісторичності, будується у світлі віри на підґрунті наук про виховання. Автор розуміє їх як:

– виховання є автентично людським і актуальним, тобто відповідає типу культури нашого часу;

– таке виховання, яке свої цілі та стратегії формує за допомогою наук про виховання в світлі віри;

– виховання в кінцевому рахунку підпорядковане досягненню специфічно християнських цілей через процеси

зростання, які змінюються в залежності від віку та умов життєдіяльності суб'єктів [5, с. 981-984].

У цих роздумах розуміння християнського виховання обмежується вченням Католицької церкви. Енцикліка Пія XI «Християнське виховання молоді» [5, с. 30] від 31 грудня 1929 р. – перше (передсоборне) висловлення Церкви, присвячене власне питанням християнського виховання. Крім того, прийнята під час II Ватиканського Собору 28 жовтня 1965 р. «Декларація про християнське виховання» [3], яка безпосередньо розкриває тему виховання з точки зору відновленої (післясоборної) соціальної доктрини Церкви, а її поглиблення можна знайти в інших документах II Ватиканського Собору, таких як: «Душпастирській Конституції про Церкву в сучасному світі» [19] (GS); у «Догматичній Конституції про Церкву» (LG); у «Декреті про апостольство мирян» (AA), – які також становлять основу для відновленої доктрини Католицької Церкви [24, s. 30–43]. «Катехизм Католицької Церкви» [15] від 1992 р. є важливим для католиків напрацювання, яке порушує питання виховання подібно як «Кодекс канонічного права» [18].

Християнське виховання можна реалізувати в багатьох сферах, зокрема у сфері вільного часу, тому в системі наук про виховання Католицької церкви можна вирізнити педагогіку дозвілля. Християнське бачення цієї дисципліни виявляється в ідеях і вченні Папи Римського Іоанна Павла II. Святий Отець як пастир реалізував її у власному житті на різних його етапах, розкрив у творах філософського, богословського та педагогічного характеру, листах, проповідях, повчаннях, промовах. Тут з'являється мотив проведення вільного часу, описуються форми дозвілля, в тому числі спорт і туризм, які Святий Отець особливо цінував, а також наголошується на прикладі вихователя щодо організації вільного часу.

Іоанн Павло II є видатною Людиною ХХ–ХХІ століття та визначним педагогом. Присудження Папі титулу Великого Педагога цілком справедливе з огляду на масштабність педагогічної діяльності, яку він проводив протягом усіх років свого служіння, до останніх хвилин життя. Він розкривав педагогічні проблеми на сторінках своїх творів. Так, у книзі «Пам'ять та ідентичність» він висуває актуальні проблеми, що

постають не лише перед Церквою, але й світом, зокрема питання свободи, відповідальності, Батьківщини, нації, демократії, культури [14]. «Енцикліки» і багато інших творів підтверджують Його відкритість до проблем людини та сучасного світу.

У своїх працях (наприклад, у книгах: «Любов та відповідальність», «Особа та Дія», «Основи Етики») він розкрив духовні ідеї та методологічні основи педагогіки, інших гуманітарних дисциплін, роль і місія яких полягає в підтримці та допомозі людині. Відправною точкою аналізу педагогічних проблем Іоанном Павлом II завжди було персоналістичне бачення людини як особи, а головною мету виховання вбачав у її «гуманізації» [28, с. 87–96.]. За його словами, людина з перших хвилин зачаття в утробі матері вчиться бути людиною, і те, якою вона стане, значною мірою залежить від виховання [34, с. 14].

Свої роздуми Папа базує на томістському понятті «особи» [30, с. 246], яка розуміється як вільна й розумна субстанція, здатна до дії, для якої притаманні вищезгадані якості [37, с. 664]. Ці якості та свідомість «Я» дозволяють людині бачити й відчувати себе як суб'єкта [38, с. 24], людина це «Хтось», що надає їй унікального значення у світі. Автономність особи та її суб'єктивність стосується двох площин: існування та діяльності. Отже, особа – це не тільки єдність і унікальність, але також хтось, кому притаманна суб'єктивність відповідна особі [36, с. 385].

На основі розуму та вільної волі формується особистість людини та її духовність. Інтегральне виховання, орієнтоване на кінцеву мету, означає стимулювання потягу до духовного розвитку. Свобода і самовизначення як основні якості людини, дозволяють їй оцінювати, пропускати через сумління свої вибори, вчинки та їх наслідки. Людські вчинки, на думку Іоанна Павла II, становлять моральні акти, бо саме вони виражають, чи людина є доброю чи поганою [9]. «Віссю системи виховання Іоанна Павла II є моральний аспект людської істоти. (...) Укорінення морального виміру особи здійснюється на рівні пізнання істини і набуванні чеснот, тобто розвитку внутрішніх схильностей чинити добро. (...) Цінності, проголошені Святим Отцем, захищаються Десятьма Заповідями і зміцнюються в Євангелії, отже, це педагогіка заповідей, яка є фундаментом моральності. У його вченні зустрічаємо педагогію істини вчинків,

які вирізьблені в моральній свідомості людини, педагогію віддавання себе відповідно до особистої гідності кожної людини та потреби формування совісті» [21, с. 62]. У вихованні необхідні наявність норм і зобов'язань, доповнених системою християнських цінностей, які мають привести людину до фундаментальних цінностей, таких як: свобода, любов, відповідальність, справедливість.

Важко з-поміж творів Папи вибрати хоча б один, який був би присвячений саме питанням виховання. Погляди Іоанна Павла II про Бога та людину віддзеркалюються в його баченні процесу виховання. Педагогічні думки просякають сторінки Його численних праць опосередковано, але завжди вказують на необхідність формування людини в християнському дусі.

На думку Святого Отця, виховувати – означає допомагати людині відкрити її здібності, зрозуміти, ким вона повинна «бути», щоб спромогтися по-справжньому відповісти на своє покликання [1, с. 56]. У цьому ствердженні Папа слідує вченню II Ватиканського Собору, підкреслюючи, що автентичне виховання має спрямовуватися на формування людської особи в напрямі кінцевої мети та на благо суспільства, в якому вона живе й діє. Виховання – це творчість. Виховання передбачає свідому дію, що відбувається між вихователем і вихованцем, яка зводиться до взаємного обдаровування людяністю. Метою виховання в такому розумінні є вчинити людину «людиною в сукупності свого існування та міжособистісних стосунках» [7, с. 192–196].

Любов є фундаментальними виховними відносинами та моральним принципом, який регулює міжособистісні стосунки, тому особливим місцем реалізації всіх завдань християнського виховання Папа вбачає родинний дім [25, с. 110, 112]. Афірмація кожного члена сім'ї вказує на правильний хід процесу виховання, тоді як сама родина становить гарант стабільності виховання, якщо виховує до любові, свободи й відповідальності. Особливу роль у вихованні дитини він призначає батькам [8].

Філософія виховання Іоанна Павла II у прагматичному значенні, безумовно, має зв'язок із цінностями та вихованням, отриманими в родинному домі, наповненому молитвою, участю в Святій Месі, участю у Святих Таїнствах, читанням Святого

Письма. Однак у теоретичному сенсі філософія виховання походить від персоналізму та християнської традиції.

Концепція християнського виховання Іоанна Павла II була в деякому сенсі унікальною, хоча б тому, що він реалізував її «нетрадиційно» для сучасної Церкви (особливо в той час, коли служив священиком і єпископом у Кракові), незважаючи на комуністичний режим. У 1954 р. він виступив із п'ятьма темами у своїх академічних навчаннях. Здається, що вони передають усю суть виховання людини в єднанні з Богом [17, с. 315-340]. До них відносяться:

– «Життя не може бути розділене на те, що серйозне і те, що тривіальне, що правдиве, а що неважливе (...).

– Християнство не можна закрити в ризниці й церкви, і воно не є абстракцією (...).

– Ісус Христос не є Богом, який робить вигляд, що він є людиною, Ісус Христос є втіленим Богом, який повністю ввійшов у драму людського існування (...) Взняв на себе тягар людських гріхів і став із цим баластом перед Богом (...).

– Любов – це не «реалізація самого себе» за допомогою іншої людини. Любов означає давати себе іншій людині для блага іншого та отримання його, в якості дару.

– Згубний парадокс цієї епохи виявляється в тому, що, незважаючи на уявний гуманізм, в кінцевому результаті людська особистість знецінюється, а з неї повстає економічна одиниця, ідеологічна категорія, виразник класу, раси або навіть етнічної приналежності» [4, с. 20].

Єдність думки і праці в питаннях християнського виховання ставить Святішого Отця не в роль мораліста, а в якості Особистості, Педагогічного Авторитету, «свідомство якого, стає натхненням для католицької педагогіки і, більш широко, – для аксіологічних міркувань про освіту» [35, с. 143–144].

Після знайомства із творчістю та вченням Іоанна Павла II, складається враження, що проблема вільного часу не була для Нього нагальною. Адже частіше у своєму слові він порушував питання праці та її ролі в житті людини, що доводить присвячена цій темі Енцикліка «*Laborem Exercens*». Хоча Іоанн Павло II не часто говорив про вільний час (як правило, в контексті відпочинку), однак ніколи в історії Церкви висловлювання на

тему вільного часу, спорту, туризму не звучали так переконливо, завдяки роздумам Папи та передусім його особистому досвіду, якого набув із ранніх років життя [22, с. 270; 26].

Святий Отець любив фізичні навантаження у вільні дні, звертався до віруючих із відповідними словами у проповідях і виступах, що свідчить, що дана сфера відіграла важливу роль в Його житті. Він підкреслює, що вільний час, точніше відпочинок, даний людині як один із найважливіших людських прав [13, с. 317]. Його роль безцінна, бо робить життя людини більш радісним, відволікає від обов'язків, урізноманітнює час, але й дозволяє їй розвиватися та виховуватися в християнському дусі. Специфіка думки Іоанна Павла II з вищезазначених питань полягає в тому, що статус людини завжди був для нього більш важливим, ніж порушене явище. Можливо, з цієї причини в його роздумах бракує визначення поняття вільного часу та його форм, але домінує питання про людину, її суб'єктивність, моральність, розвиток. Папа переконує: «Особа є такою окремою субстанцією, яка як суб'єкт найчастіше вступає в контакт із усім світом (зовнішнім) і глибинно занурена в ньому, завдяки своєму внутрішньому світові та життю (...). Зв'язок людської особи зі світом насправді починається на ґрунті «природному» та чуттєвому, але формується відповідним для людини способом лише в орбіті внутрішнього життя. Тут також вимальовується значущий момент для особи: людина не лише приймає зміст, який надходить до неї із зовнішнього світу й реагує на нього спонтанно, або навіть майже механічно, але в усьому своєму ставленні до світу, до дійсності, намагається проявити себе, своє «Я» і має так чинити, адже природа даної субстанції цього вимагає» [13, с. 317]. Таке бачення людини «лікує і підтримує гідність людської особистості, зміцнює зв'язок людського суспільства і наповнює глибоким змістом і значенням повсякденну діяльність людей» [33, с. 27–28].

Погляди Іоанна Павла II на виховання людини у вільний час можна віднести до категорій, якщо зважити на такі критерії: значення часу й відпочинку в індивідуальному та соціальному сенсі; способи управління вільним часом у контексті виховання; філософія педагогіки вільного часу.

Враховуючи перший критерій, із упевненістю можна констатувати, що Папа у вільному часі вбачав величезні переваги для здоров'я, розвитку, виховання, творчості, моральності, естетики і т.п. Він підкреслював цінність активних форм вільного часу, в основному спорту, туризму, не тільки в індивідуальному, але й соціальному вимірі. Він висловив це у таких словах-побажанні: «...щоб проведення спортивних заходів і їхня мета – чудове розслаблення, сприяли поліпшенню не лише (...) особи, але й суспільства (...)» [16].

В індивідуальному аспекті Іоанн Павло II убачав вільний час як фактор розвитку людини в цілому, її тілесного і духовного вдосконалення: «...оптимальний розвиток якостей тіла, і через це – розвиток людської особистості» [11, с. 387]. Зважаючи на соціальний аспект вільного часу, Святий Отець не обмежувався його локальним значенням. У глобальному контексті, він надавав значення вартісним видам відпочинку, які об'єднують людей, ліквідовують антагонізми, спричиняють викорінення упереджень, стереотипів, дискримінації, ворожнечі. Зокрема, на Його думку, спорт надає шанс подолати бар'єри між народами, дозволяє будувати спільноту та зміцнювати зв'язки між людьми, запобігати расовому, політичному, релігійному розділенню [10, с. 791], сприяє реалізації ідеї миру.

Іоанн Павло II ще молодим священиком був переконаний в оздоровчому значенні вільного часу, в тому, що умовою добре виконуваної роботи є практика систематичного відпочинку. Він знав, що це особливість людської праці, яка мусить бути розділена свідомо введеною в неї перервою, або тимчасовою, але реальною зміною видів діяльності. Розслаблення, «відсвіження» розглядав як людське право, однак не в категоріях відпочинку «після» праці [10, с. 416]. Саме за його розпорядженням у Кастель-Гандольфо був побудований басейн, у якому Папа плавав двічі на день. Це було своєрідною новинкою, так само, як і те, що Святий Отець катається на лижах.

Папа розглядав час відпочинку в моральному та релігійному аспектах. Він у різних формах відпочинку бачив площину контакту людини з Богом, іншими людьми і самим собою. Особливо цінував походи в гори, які, з одного боку, дозволяли відчувати труднощі сходження, подолати свої слабкості, водночас

зміцнити впевненість у власних силах, стати більш чутливими до краси навколишньої природи і, передусім, думати про Бога. Коли Святий Отець навіть із невеличкими групами ходив у гори, він завжди знаходив час для молитви і медитації [27]. Під час виїздів на каное або будь-яких інших спортивних, туристичних і краєзнавчих заходів читав требник і відправляв св. Месу [29, с. 221–222] для учасників цих експедицій [32, с. 28–29]. Любов до гір пояснював тим, що в них можна побачити велич творіння, а відпочинок у горах дає змогу формувати любов і повагу до Творця [35, с. 137–138]. Його поведінка зумовлена переконанням, що життя людини має бути наповнене цінностями, істинами, добром і свободою [32, с. 28-29, 30, 56].

Папа надавав великого розвивального й виховного значення відпочинку у вільний час. Екскурсії зі шкільною молоддю сприймав як чудову форму розумового й духовного розвитку, перебуваючи разом із ними, своєю стійкістю й подоланням труднощів стверджував роль авторитета керівника, наставника, вихователя [2, с. 27–28]. У цьому контексті він бачив особливе поле душпастирської діяльності, відносин із іншою людиною в ситуації, яка зближує обидві сторони у спільному вирішенні проблем, єднанні зусиль, досягненні визначеної мети [32, с. 28].

Роль розвитку та виховання особистості у вільний час у розумінні Івана Павла II також зводиться до того, щоб дотримуватися певних правил у проведенні вільного часу. Останній не може бути періодом «розслаблення», лінощів або свободи від людських і християнських цінностей. На виїздах із палатками, у таборах за участі Кароля Войтили, всі учасники мусили дотримуватися дисципліни (цікаво, що її не вимагали формально, а вона виникала з внутрішньої мотивації учасників): ранковий підйом, участь у св. Месі, встановлення по годинах так званого «дня туриста», і лише тоді можна спати довше [32, с. 66].

Іоанн Павло II особливо цінував активні форми відпочинку на природі, орієнтовані на формування естетичних якостей, оздоровлення та розвиток особистості. Закликав молодь: «Знайдіть час для цього! Не шкодуйте його! Прикладайте труд і зусилля на спілкування, єднання з природою, особливо тоді, коли прагнемо добратися до особливо небезпечних регіонів. Цей труд

є творчим, водночас є елементом здорового відпочинку, який необхідний так само, як навчання й робота» [32, с. 91].

Для своїх подорожей вибирав «незаймані» місця, дикі, нещодавно відкриті [6, с. 44]. На його думку, контакт із природою дозволяє поклонятися Богові, Творцеві, зміцнює любов до рідної країни (патріотичний аспект). Підтвердження вищезгаданого знаходимо в Його словах, в яких згадує мандрівку з друзями: «Разом ми подолали величезну кількість водних і гірських шляхів, пішки або на лижах взимку. Саме такий відпочинок необхідний для людей із інтенсивною розумовою працею. У спілкуванні з природою особливе значення має не лише людська чутливість до її краси, до промови засніжених лісів на узгір'ях або глибокої гладі озер, але й конкретне вміння, що визначає та забезпечує якусь інтимну близькість із природою» [32, с. 43]. Папа казав: «Я завжди надавав (і надаю) значення стародавньому принципу «У здоровому тілі здоровий дух». Цьому послуговуються фізичні вправи, особливо спортивні. Додатковим мотивом, однак дуже важливим, коли ми говоримо про докладання зусиль (у різних формах), завжди була для мене любов до природи: озера, ліси, гори як улітку, так і в інші пори року, особливо взимку, коли реалізується лижний туризм» [32, с. 43].

Папа підкреслював важливість вільного часу, зокрема, походів, екскурсій, прощ не лише для споглядання природи, але й культури, створеної людиною, як матеріальної, так і нематеріальної. Контакт із нею, і, перш за все, її створення, на Його думку, дозволяло людині розвиватися. На Всесвітньому Дні Молоді Іоанн Павло II сказав: «Також бажаю вам, щоб «зростання» відбувалося на шляху спілкування з творами людини, а тим більше з живими людьми. Скільки ж існує творів, що протягом століть створили люди! Яке ж величезне їхнє багатство й розмаїття! Молодість, здається, є особливо чутливою до істини, добра і краси, які містяться у творах людини. Спілкуючись із ними у просторі багатьох різних культур, мистецтв і науки, пізнаємо правду про людину» [12, с. 369].

Святий Отець цінував контакт із людьми, незалежно від походження, віку, соціального статусу. Кожна людина як особистість становила для нього найвищу цінність. Ця якість

спілкування і будування міжособистісних зв'язків (діалогу) [6, с. 44-45] можуть бути зреалізовані у вільний час, що він неодноразово підкреслював і стверджував у своєму житті. Він помічав кожен жест і його значення в людських відносинах, навіть, здавалося б просте привітання туристів на гірській стежці, незнайомих людей, але доброзичливих, яких єднає одна мета – дістатися шпилью гори [31, с. 85].

Папа у вільному часі бачив шанс на відновлення сил і розслаблення, усунення втоми, так званого «відсвіження» не лише в оздоровчому аспекті (відновлення, корекція, компенсація в фізичній сфері), але у психічному, емоційному, духовному сенсі. Він підкреслював роль переживання радості під час відпочинку. Однак, вона мала спричинюватися не розвагою, а впливати з атмосфери, яка супроводжує поїздки, екскурсії, мандрівки, заняття спортом та інші форми відпочинку. Іоанн Павло II був людиною, слова якої завжди підкріплюються діями. В обговорюваному контексті, він був людиною з великим почуттям гумору, що випромінювалося на учасників, які супроводжували Його в мандрівках (як і мільйони людей під час паломництв, аудієнцій, зустрічей). Ця якість завжди притягувала до Нього людей, особливо молодь, і, напевно, була одним із найважливіших ознак Його душпастирської, педагогічної діяльності. «Вуек» не чекав на особливе ставлення до себе як єпископа, кардинала чи навіть Папи, а тримав дистанцію щодо самого себе. Всі його дуже поважали, що підтверджує хоча б той факт, що під час походів був «звільнений» від технічно-господарчих занять, щоб мати час на молитву на требнику, його слухали уважно, з ним радилися в багатьох серйозних життєвих проблемах, моральних справах [32, с. 34].

У вільний час Папа спілкувався з молодими людьми, щоб переконувати їх, що життя, побудоване на міцному аксіологічному фундаменті, – щасливе життя. Говорив їм: «Ви сильні: ви спроможні дійти до прихованих механізмів зла, до його коренів, отже, спроможні поступово змінювати світ, перетворити його, зробити його більш людським, більш братерським, і водночас більш Божим» [32, с. 75]. Знайомство з Христом у ході занять альпінізмом, улюбленим видом спорту, під час паломництва та через багато інших форм відпочинку у

вільний час (зауважимо, у будь-який іншій площині життя) – це найбільша нагода засвідчити Його [6, с. 51]. Здається, що в цих словах міститься головна думка Іоанна Павла II про покликання кожної людини та сенс її діяльності на землі, в кожній площині життя, навіть у вільний час.

Отже, Іоанн Павло II був першим папою, який намагався надати більш гуманістичного виміру папству, йдучи до людини з висоти своєї посади. Він був учителем, вихователем, майстром для багатьох, людиною, яка, співпрацюючи з Богом, змінювала світ на краще. Вдивляючись у Христа і Його Матір він став авторитетом у світі в епоху тотальної ерозії авторитетів. Відпочинок та активні форми його проведення відігравали важливу роль протягом усього життя Кароля Войтили. Він був «велетнем праці», яка мала для Нього величезне значення, однак її ефективність приписував серед решти відпочинку, в якому бачив природну потребу організму. Туристичні та спортивні сторінки життя Папи гідні проникливої уваги. Ця діяльність протягом багатьох років формувала особистість Іоанна Павла II, який у вільному часі вбачав велике багатство для розвитку людини, виховання та реалізації християнських цінностей. Цій проблемі він надавав великого значення, а кожну людину обтяжив відповідальністю за християнський і наближений до Бога вимір вільного часу.

Список використаної літератури

1. Chrobak S. *Koncepcja wychowania personalistycznego w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II – Kraków, 1999.*
2. Dancák P. *Wychowanie do wartości jako punkt wyjścia w rozwiązywaniu współczesnego kryzysu według nauczania Jana Pawła II // T. Bogacka, M. Żmigrodzki (red.). Wychowanie do wartości w nauczaniu Jana Pawła II. W 30. rocznicę wyboru Karola Wojtyły na papieża. – Lublin, 2009.*
3. *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim (Gravissimum educationis) // J. Greblicki (red.). Sobór Watykański II. Konstytucje, Dekrety, Deklaracje. – Poznań, 1968.*
4. Dluhoš F. *Pápež Ján Pavol II. Vyhlásený za blahoslaveného // Konferencia z praktickiej teológie a religionistiky, VI, Zbornik prednášok z vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, Ružomberok 5. Decembra, 2011. Katolícka Univerzita v Ružomberku.*
5. Groppo G. *Wychowanie chrześcijańskie // J. Gevaert (red.). Słownik katechetyczny. – Warszawa, 2007.*
6. Jan Paweł II. „Abyście umieli zdać sprawę z nadziei, która jest w was” (por. 1 P 3, 15), List apostolski Ojca Świętego Jana Pawła II do młodych całego świata z

- okazji Międzynarodowego Roku Młodzieży, Rzym, 31 marca 1985 // Jan Paweł II. *Młódzież nadzieją Kościoła. Orędzia na Światowe Dni Młodzieży.* – Warszawa, 2005.
7. Jan Paweł II. Aby wychowanek nauczył się „być” a nie tylko „wiedzieć” // *Rodzina w nauczaniu Jana Pawła II.* – Kraków, 1990.
 8. Jan Paweł II. *Dwie wielkie prawdy o rodzinie.* 15.V.1982, Praga, „*Nauczanie Społeczne*” 1982 nr 2. – Warszawa, 1986.
 9. Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis Splendor*, nr 72. // Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II, t. II. – Kraków, 1996.
 10. Jan Paweł II. *Nauczanie papieskie III*, 1980, t. 1. – Poznań-Warszawa, 1985.
 11. Jan Paweł II. *Nauczanie papieskie IV*, 1981, t. 1. – Poznań, 1989.
 12. Jan Paweł II. *Nauczanie społeczne*, 1981, t. 1. – Warszawa, 1984.
 13. Jan Paweł II. *Orędzie do Organizacji Narodów Zjednoczonych (1979).* // „*Nauczanie Społeczne*” 1978-1979. – Warszawa, 1982.
 14. Jan Paweł II. *Pamięć i tożsamość, Rozmowy na przełomie tysiącleci.* – Kraków 2005.
 15. *Katechizm Kościoła Katolickiego*,
http://www.tezeusz.pl/cms/tz/fileadmin/user_upload/startowa/KATECHIZM_KO_CIO_A_KATOLICKIEGO.pdf (3 listopada 2012).
 16. KDK 40.
 17. Knutel A. *Wychowawcza rola rodziny w nauczaniu Jana Pawła II.* // N. Nyczkało. *Pedagogia Jana Pawła II w XXI wieku. Teoria i praktyka.* – Stalowa Wola, 2008.
 18. *Kodeks prawa kanonicznego: przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, tłum. Ks. E. Szafranowski. – Poznań, 1984.
 19. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*,
http://www.nonpossumus.pl/encykliki/sobor_II/gaudium_et_spes/ (3 listopada 2012).
 20. Kunowski S. *Podstawy współczesnej pedagogiki.* – Warszawa, 1997.
 21. Mielniczek M. *Jan Paweł II wybitny pedagog przełomu XX i XXI wieku.* // N. Nyczkało. *Pedagogia Jana Pawła II w XXI wieku. Teoria i praktyka.* – Stalowa Wola, 2008.
 22. Milerski B., Śliwerski B. (red.). *Pedagogika. Leksykon.* – Warszawa, 1999.
 23. Nowak M. *Kulturowa inspiracja chrześcijańska a wychowanie.* // M. Nowak, T. Ożóg (red.). *Wychowanie chrześcijańskie a kultura.* – Lublin, 2000.
 24. Olejnik S. *W kręgu moralności chrześcijańskiej.* – Warszawa, 1985.
 25. Rynio A. *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II.* – Lublin, 2004.
 26. Sęk E. *Festiwal Kultury Chrześcijańskiej Eutrapelia w służbie wychowania młodzieży, referat wygłoszony na II Międzynarodowej Konferencji Naukowo – Praktycznej na temat „Szkoła zawodowo – artystyczna w systemie edukacji narodowej Ukrainy, zorganizowanej przez Oddział Pedagogicznej Etyki i Estetyki Instytutu Kształcenia Pedagogicznego i Kształcenia Dorosłych, Narodową Akademię Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Urząd Edukacji i Nauki Zaporізької Obwodowej Administracji Państwowej.* – Zaporіże – Mała Білозерка, 1-6 października 2012, (materiały powielone).
 27. Sęk E. *O kulturze chrześcijańskiej, Referat wygłoszony na I sympozjum poświęconym osobie wieloletniego duszpasterza Parafii w Szewnie Ks. Marcina Popiela, Szewna, listopad 2006, Materiały.* // ks. K. Mikulski (red.). *Biuletyn*

- poświęcony życiu i działalności ks. Infułata Marcina Popiela, nr 1 – Szewna, marzec 2008.
28. Sęk E., Wychowanie do piękna w perspektywie myśli i życia Karola Wojtyły – Jana Pawła II (referat wygłoszony na IX Międzynarodowej Konferencji Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych w Kijowie nt. Pedagogiczna profesja jako system specjalistyczno-mistrzowskich kompetencji, Kijów, 8-9 czerwca 2011) : Zbiór artykułów naukowych. – Czerniowce : Zielona Bukowina, 2011.
 29. Sęk E. Wychowawcy na XXI wiek - mistrz i uczeń, w: J. Zimny (red.), Pedagogia na dziś. – Stalowa Wola – Rużomberok, 2007.
 30. Slivakoá M. Filozofická koncepcia Karola Wojtulu vz'ahu osoby k spoločstvu. // M. Uhál' (red.). Teológia a sociálne otázky. – Brno, 2008.
 31. Stark S. Filosofie výchovy jako filosofie lidské aktivity a dialogu. – Plzeň, 2006.
 32. Stolarczyk S. Hobby Jana Pawła II. – Białystok, 1991.
 33. Szostek A. Godność człowieka i szacunek dla życia w nauczaniu Jana Pawła II. // T. Bogacka, M. Żmigrodzki (red.). Wychowanie do wartości w nauczaniu Jana Pawła II. W 30. rocznicę wyboru Karola Wojtyły na papieża. – Lublin, 2009.
 34. Śnieżyński M. Pedagogia Jana Pawła II // „Wychowawca”. – 2003. – nr 10.
 35. Weigel G. Świadek nadziei. Biografia papieża Jana Pawła II. – Kraków, 2005.
 36. Wojtyła K. Osoba i czyn. – Kraków, 1969.
 37. Wojtyła K. Personalizm tomistyczny. // „Znak”. – 1961. – nr 5.
 38. Wojtyła K. Podmiotowość i „to co nieredukowalne” // człowieku, „Ethos”. – 1988. – nr 2-3.

Ядвига Дашиковская

ЗНАЧЕНИЕ СВОБОДНОГО ВРЕМЕНИ ДЛЯ ЧЕЛОВЕКА В РАЗМЫШЛЕНИЯХ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИОАННА ПАВЛА II

В статье автор анализирует проблему свободного времени в контексте учения и масштабной педагогической деятельности Папы Римского Иоанна Павла II. Акцентируется внимание на том, что на страницах своих произведений он раскрыл насыщенные педагогические проблемы свободы, любви, ответственности, справедливости, Родины, нации, демократии, культуры и т. п. Автор приходит к выводу, что одним из условий достижения эффективности труда Папа считал активные формы отдыха (туризм, спорт, экскурсии, путешествия, общение с природой и др.), имеющие важное значение и в его собственной жизни. Выделяются такие взгляды Папы на роль свободного времени: 1) это – одно из важнейших человеческих прав и естественная потребность организма; 2) ценные виды отдыха объединяют людей, ликвидируют антагонизмы, искореняют стереотипы, дискриминацию, враждебность; 3) свободное время – способ оздоровления, возобновления сил, внесения в жизнь разнообразия и радости, далекой от лени и пустых развлечений; 4) свободное время – огромное богатство для развития человека, воспитания и реализации христианских ценностей.

Ключовые слова: *Иоанн Павел II, свободное время, христианский аспект свободного времени, формы свободного времени, фундаментальные ценности (свобода, любовь, ответственность, справедливость), личность.*

Yadviga Dashykovska

IMPORTANCE OF LEISURE TIME FOR HUMAN BEING IN THOUGHTS AND TEACHING ACTIVITIES OF JOHN PAUL II

The article analyzes the problem of free time in the context of large-scale doctrine and educational activities of Pope John Paul II. In his works ("Memory and Identity", "Encyclicals", "Love and Responsibility", "Person and Action", "Fundamentals of Ethics," etc.), he revealed a lot of urgent pedagogical issues (freedom, Motherland, nation, democracy, culture, etc.). Love is basis of educational relations and moral principle; family is the main place of realization of Christian education tasks that is why parents play special role; clearly defined rules and obligations are necessary in education, they should be complemented by system of Christian values leading people to fundamental values - freedom, love, responsibility, and fairness.

When analyzing the Pope's sermons and speeches, the memories of his witnesses author concludes that he was "giant of work", however he considered its effectiveness in leisure and active forms of its realization (tourism, sports, excursions, hiking, travel, communication with nature, etc.) that played an important role in Karol Wojtyła's life.

The Pope's views on the role of leisure time are distinguished: 1) leisure time is one of the most important human rights and natural need of the organism, 2) different kinds of rest bring people together, liquidate antagonisms, eradicate stereotypes, discrimination, enmity; 3) leisure time is a way to recovery, recuperation, change of life, bringing joy in it, far from laziness and amusement 4) leisure time is great wealth for human development, education and realization of Christian values.

Keywords: *John Paul II, leisure time, Christian dimension of leisure, forms of leisure, basic values (freedom, love, responsibility, fairness), personality.*

Одержано 16.01.2013 р.